

Dos soldats amb una missió: posar preu el Sàhara

RESUMEN GENERAL

FINCAS MATRICES	3,747,346.730 Ptas
OBRAS PUBLICAS	9.358,623.073 Ptas
MINERIA E INDUSTRIA	468,673.494 Ptas
AGRICULTURA	105,280.000 Ptas
TOTAL INMUEBLES GOBIERNO GENERAL	<u>13.679,923.297 Ptas</u>
SEÑALES MARITIMAS	142,025.000 Ptas
PARADOR NACIONAL	218,928.986 Ptas
TOTAL INMUEBLES ADMINISTRACION CENTRAL	<u>360,953.986 Ptas</u>
TOTAL INMUEBLES TERRITORIO	<u>14.040,877.283 Ptas</u>
TOTAL BIENES MUEBLES	<u>550,325.215 Ptas</u>
<u>TOTAL INFORME</u>	<u>14.591.202.498 Ptas</u>

EL TEMPS

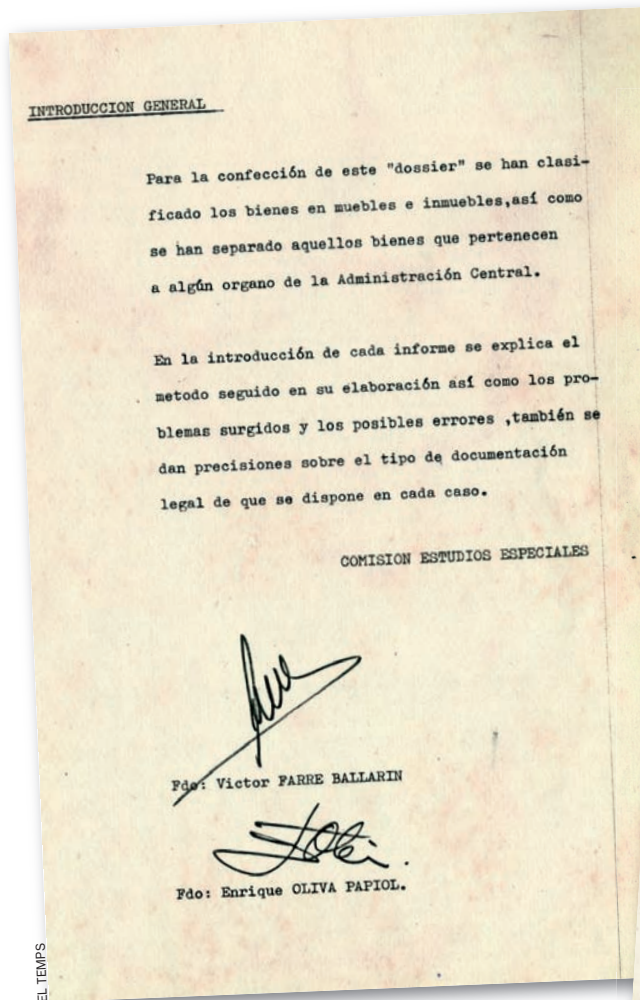
Resum general de les inversions i les propietats de l'estat espanyol al Sàhara. No s'hi inclouen el negoci dels fosfats ni la inversió militar. L'estudi consta d'un centenar de pàgines.

Víctor Farré i Enric Oliva signaven el 30 de setembre del 1975 un estudi voluminós i detallat sobre el cost que havia tingut per a Espanya la intervenció descolonitzadora al Sàhara. 14.591.202.498 pessetes. Per què la volia, Madrid, aquesta quantificació? Potser per cobrar-la als saharians en cas que fossin independents, potser per vendre la colònia al Marroc. EL TEMPS analitza els originals d'aquest informe.

Espanya volia mercadejar amb el Sàhara, treure un rendiment econòmic de la descolonització d'aquell territori. Alhora que els governadors espanyols a la colònia feien els últims retocs a un procés de preparació per a la independència del poble saharià –que feia quinze anys que durava–, el 1975 dos joves soldats catalans de l'últim contingent de tropes destinades al Sàhara rebien un encàrrec: valorar les inversions i les propietats de l'estat espanyol a la colònia des de principi dels 60. Ras i curt, havien de posar preu al Sàhara. Víctor Farré i Enric Oliva, de 23 i 25 anys respectivament, i acabats de llicenciar-se en ciències econòmiques, passaven de rentar plats, pelar patates i fer tasques de soldat ras a dirigir una comissió d'estudis especials. Còmodament instal·lats en una residència de funcionaris, van deixar l'uniforme de militar i van disposar d'un passió que els permetia d'obtenir tota la informació que els calgués sobre el territori i campar-hi sense restriccions.

“Recordo que la primera cosa que ens van dir és que acompliríem unes funcions que no podíem explicar a ningú, i que en cap cas no diguéssim que érem militars. El nostre encàrrec era valorar econòmicament una hipotètica descolonització en termes de traspàs de poders a un govern autònom saharià. Es tractava de saber quant valia aquell territori, i després ja es decidiria si es regalava, es pagava a terminis o es bescanviava per alguna cosa. Fos com fos, era un estudi que calia fer per a assegurar-se en una taula de negociació, bé amb el Sàhara, bé amb el Marroc. Aquest informe seria l'única valoració que tindria el govern espanyol sobre la colònia. El repte era brutal”, explica Víctor Farré.

Els van encarregar l'estudi l'abril del 1975 i el van tenir enllestit el 30

Els dos joves economistes signaven l'estudi el 30 de setembre del 1975. Els soldats van gaudir de totes les facilitats per a fer els càlculs, i les diverses administracions, com la de ports, els van aportar xifres molt detallades.

COMISION ADMINISTRATIVA DE GRUPOS DE PUERTOS
GRUPO DE GRAN CANARIA
APARTADO. 223
LAS PALMAS

SEÑALES MARITIMAS DEL MINISTERIO DE OBRAS PUBLICAS EN EL SAHARA

VALORACION DEL INVENTARIO DE VILLA CISNEROS.

	Ptas.
Faro del Arciprés	26.000.000,-
Baliza de Punta Galera	1.000.000,-
id. del muelle	500.000,-
id. de Güera	500.000,-
id. de Puerto Rico	500.000,-
id. de Angra de Cintra (3 x 1.000.000,-)	3.000.000,-
Faro de Cabo Barbas	16.000.000,-
4 boyas + 2 de repuestos (6 x 1.000.000,-)	6.000.000,-
Edificios en Villa Cisneros:	
Vivienda nº 28	800.000,-
Vivienda nº 26	1.000.000,-
Local e instalaciones, nº 26 bis	800.000,-
Almacén	1.000.000,-
Edificio en Aargub	500.000,-
Carreteras varias	3.000.000,-
Material móvil:	
Land Rover	300.000,-
Camión	500.000,-
Embarcación	2.000.000,-
2 botes	200.000,-
Válvulas solares en almacén (3 x 80.000,-)	240.000,-
Linternas con óptica en almacén (5 x 150.000,-)	750.000,-
Destalladores en almacén (17 x 200.000,-)	3.400.000,-
Acumuladores:	
50 AK-50 x 6.000,-	300.000,-
76 AK-25 x 4.000,-	304.000,-
32 AL-41 x 5.000,-	160.000,-
6 AF-30 x 5.000,-	30.000,-
4 botellas de oxígeno x 4.000,-	16.000,-
Material fuera de servicio:	
6 boyas x 100.000,-	600.000,-
Material en talleres	100.000,-
Material oficina	100.000,-
Material Refugio Cabo Barbas	25.000,-
Material en vivienda nº 26	100.000,-
id. nº 28	90.000,-
TOTAL	69.815.000,-

NOTA: Los elementos varios en servicio han sido valorados incluidos en las instalaciones correspondientes, por lo que solo aparecen los situados en almacén. La embarcación y el Land Rover en última vida no tienen ningún valor. Todos los flotadores de boyas están incluidos en la valoración de las boyas en servicio.

Las Palmas de G.C. 17 de Septiembre de 1975
EL INGENIERO DIRECTOR.

de setembre d'aquell mateix any. La xifra total: 14.591.202.498 pessetes, que avui, 35 anys després, tindrien un valor de 14,2 bilions de pessetes, és a dir, 85.370 milions d'euros (tenint en compte la taxa d'actualització al 973,5%, segons l'Institut Nacional de Estadística). Durant aquest període, l'estat es vantava davant la comunitat internacional de treballar per a convertir la colònia espanyola en un estat independent. I els càrrecs militars del Govern General del Sàhara creien de cor en el projecte, però des de Madrid, el Ministeri de la Presidència, encapçalat per Antonio Carro, tenia un altre guió sobre la taula. Vendre —oficialment, cedir— l'administració de la colònia espanyola al Marroc.

El dia de la venda. I tal dit, tal fet. El 14 de novembre del 1975, sis dies abans de la mort de Franco, se signaven els acords de Madrid. Sobre el paper, es tractava d'una declaració

de principis entre l'estat espanyol, el Marroc i Mauritània respecte al Sàhara Occidental. Espanya transferia l'administració de la colònia, però no la sobirania, al Marroc i a Mauritània. D'aquests acords només se'n va fer pública una imprecisa declaració: "Espanya es proposa de posar fi definitivament a la seva presència al Sàhara, com a molt tard, el 28 de febrer del 1976. En l'interval, es proposa de transferir els seus poders i responsabilitats a una administració temporal que s'ha de constituir per a l'adscripció dels governadors adjunts —marroquí i maurità— a l'actual governador general. Hi col·laborarà la Yemáa, que expressarà l'opinió de la població."

La llei de descolonització del Sàhara va ser aprovada per les Corts espanyoles el 16 de novembre i, a final de gener del 1976, els últims militars espanyols

abandonaven la colònia. Tres anys més tard, l'agost del 1979, Mauritània se n'anava de la part sud i deixava tot el territori en poder del Marroc.

Els annexos del pacte. Tal com consta en l'acta de les converses entre les delegacions del Regne del Marroc, la República Islàmica de Mauritània i Espanya a propòsit dels aspectes econòmics derivats de la transferència de l'administració del Sàhara, l'única quantificació que podria considerar-se indemnització feia referència a la pesca. S'acordava que, durant vint anys, 800 vaixells espanyols podrien pescar en aigües del Sàhara pagant un cànon modest a partir del cinquè any i, a més, Espanya podria mantenir el control del 60% del negoci dels fosfats, que entre el Marroc i el Sàhara sumaven gairebé

JORDI PLAY

Victor Farré, mirant-se l'estudi que va fer amb Enric Oliva ara fa 35 anys. Diu que la seva estada a la colònia espanyola, a 23 anys, va ser una lliçó de vida i un entrenament personal impagables.

el 100% de la producció mundial. En segon lloc, es crearia una comissió mixta per a inventariar la llista de béns públics espanyols que serien transferits com a part integrant del territori, i la d'aquells béns que poguessin ser objecte de transferència mitjançant el pagament d'una indemnització. Aquests acords, però, mai no van ser respectats pel Marroc, i l'estat espanyol mai no en va fer un *casus belli*.

Enlloc no es feia referència a un preu de venda, però als acords de Madrid hi consten uns annexos secrets on, potser, hi apareixia l'informe dels dos soldats catalans. Si el Marroc va pagar o no les 14.591.202.498 pessetes possiblement no se sabrà mai del cert –el governador general del Sàhara, Gómez de Salazar, i el secretari general, Rodríguez de Viguri, ambdós molt disgustats amb el lliurament de la colònia als marroquins, són morts–, però tant Víctor Farré com Enric Oliva, que ho rememora a l'entrevista que publiquem a les pàgines 28 i 29 i que ja ho va avançar al setmanari de l'Empordà *Hora Nova*, van rebre la medalla del Mèrit a l'Àfrica pel seu estudi econòmic.

I, encara més, la tarda que es van signar els acords de Madrid, tots dos soldats van ser cridats al despatx dels màxims mandataris del govern general del Sàhara. Allí, Gómez de Salazar i Rodríguez de Viguri els informaven

que el procés d'independència havia fracassat, però que, si més no, els quedés el consol que el traspàs s'havia fet exactament pel preu que els joves catalans havien calculat.

El document, d'un centenar de pàgines, desgrana minuciosament tota mena de propietats, des d'edificis fins a material fungible d'oficines, passant per inversions en agricultura, carreteres fetes o material de senyalització marítima. Algunes dificultats d'accés a la informació, sobretot pel que fa a edificis i les extensions de terreny, van fer que els economistes novells advertissin d'un marge d'error en el càlcul aproximat del 3%.

Al text introductori els autors remarquen que en tot moment han fet servir "informes directes de tots els serveis d'aquest govern, especialment els d'Arquitectura, Registre de la Propietat, secció de Patrimoni i Hisenda i l'Institut Nacional de la Vivienda", a més d'"informacions recollides *in situ* per aquesta Comissió Especial". A tall d'exemple, el valor dels immobles propietat del govern espanyol a la colònia als trenta nuclis de població existents pujava a 3.360.243.768 pessetes.

En el capítol d'obres públiques s'inventarien les obres a preu de cost i se n'actualitzen els valors aplicant-hi un coeficient combinat de depreciació i revaloració. Segons els càlculs, la xifra

invertida arriba a 8.462.623.073 pessetes, és a dir, més del 50% del total comptabilitzat a l'estudi. En aquest àmbit, la feina va ser una mica més senzilla, perquè disposaven d'una estadística completa del quilometratge construït i el preu per quilòmetre actualitzat. Com que el cost en la construcció de carreteres era molt alt, Farré i Oliva van considerar oportú de fer un aclariment que, de passada, posava de manifest la voluntat descolonitzadora del govern del Sàhara: "Aquest valor és tan elevat perquè en la construcció de pistes es fa servir preferentment mà d'obra, en detriment de mètodes de construcció més eficaços i no tan costosos. Aquest fet obeeix a la política de lluita contra la desocupació, que ha estat una de les preocupacions constants del Govern en aquest territori." En aquest apartat es van arribar a comptabilitzar fins i tot les clavegueres –el 1965 s'havien invertit tres milions de pessetes en el sistema de clavegueram–, les canonades d'aigua i l'enllumenat.

Pel que fa a l'arquitectura, l'informe quantifica el valor d'hospitals, dispensaris, polítiques sanitàries contra el còlera, polisportius, piscines, casinos, habitatges i també mesquites, esglésies, mercats i escorxadors, entre més. El valor dels edificis religiosos, escorxadors, cementiris i mercats, per exemple, pujava a 57 milions de pessetes, mentre que la despesa en hospitals i atenció sanitària era de 61 milions. La partida més gran s'havia destinat a la construcció d'habitatges i d'urbanitzacions: 215 milions a preu de cost.

Fins i tot en el capítol d'agricultura, Farré i Oliva van quantificar el cost de la ramaderia que també pertanyia al govern espanyol. Els animals havien costat 2,2 milions, i en terrenys, cultius i edificis i explotacions ramaderes s'hi havien invertit 105.280.000 pessetes. L'estudi també calcula el valor del parador de turisme del Sàhara, 218.928.986 pessetes.

Dos models d'evacuació. En l'apartat que quantifica béns mobles, els autors ja fan referència a l'evacuació del territori i exposen dos supòsits: "En el supòsit 1 s'evacua tot

Obras Públicas

Introducción

INTRODUCCION

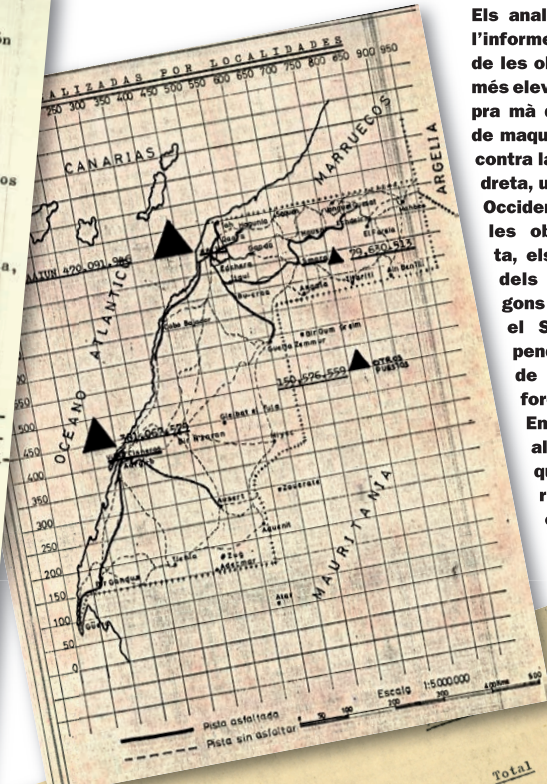
El método seguido en este informe es análogo al de los otros servicios: es decir inventariar las obras a precio de coste, y actualizar los valores aplicando un coeficiente combinado de depreciación y revalorización.
 Los datos anteriores al 1962 no constan de una manera cierta, si bien en un estudio posterior podrían estimarse.
 Este informe se ha dividido en tres partes atendiendo a los diversos tipos de actividades que realiza el servicio.

PISTAS

En su valoración se ha seguido un método distinto al de los otros conceptos. Al disponer de una estadística completa del kilometraje construido, y de un precio/km. actualizado, se ha calculado el valor de una manera directa. Los precios/km. que se han aplicado, son los siguientes:

- Pista de asfalto,
- 1 Km. de 7m. de ancho.....9,130.552 ₧
- 1 Km. de 6m. de ancho.....7,630.552 ₧
- 1 Km. de 5m. de ancho.....6,130.552 ₧
- 1 Km. de 3,5m. de ancho...3,673.115 ₧
- Pista de piedra tendida,
- 1 Km. de 6m. de ancho.....5,166.217 ₧
- 1 Km. de 3,5m. de ancho...3,115.667 ₧.

Dicho valor es tan elevado debido a que en la construcción de pistas se emplea preferentemente mano de obra, en detrimento de métodos de construcción más eficaces y por consiguiente menos costosos. Este hecho obedece a la política de lucha contra el paro que ha sido una de las preocupaciones constantes del Gobierno de este territorio. En base a las anteriores consideraciones, se puede aducir que las pistas están sobrevaloradas, ya que con métodos más eficaces se obtendrían valores más bajos, sin embargo el presente informe refleja lo más exactamente posible la inversión realizada en ellas.

Els analistes destaquen a l'informe que els costos de les obres públiques són més elevats perquè s'hi empra mà d'obra en comptes de maquinària, per a lluitar contra la desocupació. A la dreta, un mapa del Sàhara Occidental per a situar-hi les obres fetes. A sota, els càlculs del valor dels béns mobles segons dos supòsits: que el Sàhara sigui independent, o que s'hagi de fer una evacuació forçada del territori. En aquest darrer cas, alguns dels béns es quedarien al territori perquè traslladar el material a les Canàries o a Cadis seria més car.

BIENES MUEBLES

	Vehiculos	Resto B. Muebles	Total
Peso aproximado	1,576.200	8.737	1,584.937 Kgs.
Volumen aproximado	9.499		10.820 m ³
Valor Total		321	224.601.423 ₧

SUPUESTO 2

Se ha considerado económicamente rentable la evacuación de los vehículos estos dos últimos años matriculados.

Peso aproximado	500.000 Kgs.
Volumen aproximado	2.874 m ³
Valor	85.237.530 ₧

- Relación del material a evacuar en este segundo supuesto.**
- 24 Camiones Pegaso 3040
  - 98 Camionetas Tractor Land Rover
  - 10 Camionetas Tractor Land Rover (Villa Cisneros)
  - 7 Ambulancias
  - 11 Turismos
  - 6 Tractores
  - 1 Camión Ford Sonda
  - 1 Grúa Pegaso
  - 2 Pegasos Articulado
- Total. 10 Vehiculos en Villa Cisneros y 150 Vehiculos en Aaiún.

el material, i en aquest cas es facilita pes, volum i zona d'embarcament del material. En el supòsit 2 s'evacuen només alguns béns que per les seves característiques són especialment rendibles i sempre que evacuar-los no impliqui una greu distorsió en el funcionament dels serveis. En aquest cas es valora el material que es quedarà al territori." En la relació de béns mobles per serveis apareixen, per exemple, Ràdio Sàhara, valorada en 25.000.000 de pessetes; la delegació de cecs, amb uns béns que es van valorar en 49.048 pessetes; dues càmeres Polaroid Mini Portrait M 40, per un import de 75.000 pessetes; o un videocassete Philips, valorat en 65.000 pessetes. En el supòsit que només s'haguessin d'evacuar els materials més costosos i que es deixessin al territori els imprescindibles per al funcionament normal dels serveis o els d'escàs valor, els béns transportats abandonats al Sàhara sumarien 94.855.405 pessetes.

Tancat per evacuació.

Havent acabat la feina de posar preu a la colònia espanyola, els dos economistes catalans van rebre un segon encàrrec: calcular les indemnitzacions a què tindrien dret els propietaris de negocis quan haguessin d'abandonar el territori. El document és signat el dia 15 de novembre del 1975, just l'endemà del dia que es van signar els acords de Madrid.

Però, lògicament, el treball de camp i els càlculs s'havien començat molt abans. Farré i Oliva expliquen que van enviar qüestionaris a les empreses, des de les més

EL TEMPS

grans fins a petites botigues. Sol·licitaven informació sobre partides del balanç, com ara els recursos propis, el volum de vendes i els beneficis, a més de les inversions realitzades en el negoci els darrers anys. La informació es va complementar amb les dades que posseïa Hisenda.

En la introducció de l'estudi es deixa clar que els economistes ja ensumen que el Sàhara acabarà a mans marroquines. "L'objecte d'aquest estudi és determinar uns crèdits a concedir a les empreses propietat d'uropeus [nom amb què designaven els espanyols que vivien al Sàhara però que eren originaris de la península, mentre que els saharis, tot i que tinguessin DNI espanyol, eren anomenats *nadius*], que han hagut d'abandonar el territori, perquè en part puguin reprendre els seus negocis en una altra província espanyola."

Si el Sàhara Occidental havia de ser independent, no calia que les empreses abandonessin el territori. Per tant, quan es va fer l'informe, durant l'octubre i els primers dies de novembre del 1975, ja hi havia molts rumors al territori sobre la cessió al Marroc. La comissió d'estudis especials va proposar de donar crèdits a un interès del 6% a un termini de deu anys, amb un primer any exempt del pagament de la quota però no dels interessos. "Era una manera d'indemnitzar-los sense haver de pagar-los de cop", explica Víctor Farré, que recorda que també van proposar que els crèdits es concedissin sense cap mena d'aval, "perquè la majoria eren gent amb l'única solvència d'un petit negoci o la seva feina".

RESUMEN VALOR ACTUAL DE LOS INMUEBLES PROPIEDAD DE GOBIERNO

AAIUN	1.993.611.474
VILLA CISNEROS	559.752.209
SMARA	89.273.302
AUSSERD	85.874.435
GUERA	100.976.940
ECHDEIRIA	52.401.041
TIFARITI	36.529.006
MAHBES	30.014.211
CABEZA DE PLAYA	80.928.169
HAUSA	29.313.585
AARGUB	58.406.783
TICHLA	18.287.460
HAGUNIA	17.163.357
GUELTA ZEMMUR	34.942.590
BIR NZARAN	21.124.495
CABO BOJADOR	23.463.051
AGUENIT	26.127.047
EDCHERA	22.229.816
DAORA	41.719.232
IMIRICLIS	13.380.000
MIYEC	9.300.000
TAH	3.170.000
BUCRAA	6.000.000
ANGALA	2.513.092
SEQUEM	740.667
LEHSAN	740.667
TINDUF-BENTILI	740.667
BIS-UM-GREIN	740.667
ZUY	740.667
BIR LEHLU	39.138
TOTAL	5.360.243.768 ₮

NOTA: En Villa Cisneros el I.N.V. está construyendo viviendas por valor de 387.102.962 ₮, que no están incluidas en esta relación.

FOTOGRAF

OSMAR	Fábrica Harina de Pescado	25.000.000,-
PAGE IBERICA, S.A.	Instalación de Telecomunicaciones	10.000.000,-
ROCCAR, S.A.	Venta Automóviles Seat y Recambios	14.500.000,-
SALAS ARAYA, Domingo	Mayorista de Viveres y Tejidos y Venta de Casiones	20.000.000,-
TRANSAHARA Y TRANSAHARA	SUMINISTROS GENERALES Transportes y Concesionario Land Rover y venta de Recambios	30.000.000,-
TRANSPORTES ATLEY	Transportes y Concesionario Pegaso y Venta de Recambios	15.000.000,-

Els economistes van elaborar un segon estudi, quan ja se sabia que el Sàhara passava a mans marroquines. Van calcular les indemnitzacions a les empreses europees que havien d'abandonar el territori imminentment.

Diners per a reprendre el negoci. El pressupost global de crèdits a concedir a les empreses propietat d'uropeus residents al Sàhara pujava a 803.670.000 pessetes per a un total de 325 negocis. L'empresa distribuïdora de combustible CEPESA cobraria 11 milions de pessetes, mentre que a la part baixa hi ha els bars, amb indemnitzacions entre 350.000 pessetes i 500.000. La sala de festes Ebano Club hauria de

rebre 3.300.000 pessetes; Insamarta, fàbrica de farines i peix, percebria 18.000.000 de pessetes; mentre que el cinema d'al-Aaiun hauria de ser rescabalat amb 7.500.000 pessetes. En total, Farré i Oliva posen preu al tancament per evacuació de més de 300 empreses, entre les quals també hi havia un pescador català dedicat a la compra-venda de llagostes, que tindria dret a 4.000.000 de pessetes.

Però els empresaris van arribar a cobrar aquestes compensacions, en forma de xec o de crèdit tou? Rafael de Valdés va ser el representant espanyol a la comissió tripartida que va negociar la cessió al Marroc en els acords de Madrid. I, tot i que oficialment no tenia el càrrec de governador general del Sàhara perquè la colònia ja no era espanyola, va quedar-se al territori fins el 28 de febrer del 1976. Després va presidir la comissió liquidadora a Las Palmas, que, de fet, era l'antiga delegació d'Hisenda al Sàhara.

Aquesta comissió ja havia desembutxacat 163 milions de pessetes en concepte d'indemnització per desarrelament a 3.500 evacuats quan va començar a estudiar el pagament de compensacions a botiguers i empresaris. L'organisme era integrat per diversos delegats ministerials. Havia de fer estudis sobre els negocis que reunissin les condicions per a percebre indemnitzacions.

Aquestes condicions eren: que l'immoble en què es trobés el negoci o indústria no es pogués desmuntar, que les matèries primeres no poguessin ser evacuades o que s'haguessin perdut durant el trajecte, o qualsevol altre perjudici que es pogués justificar directament per la descolonització.

El fill del president d'aquesta Comissió, també Rafael de Valdés, confirma que els pagaments als propietaris es van fer: "El meu pare presidia aquesta comissió a Las Palmas, que efectivament va pagar indemnitzacions als comerciants que vivien al Sàhara, molts

dels quals van refer la seva vida a les Canàries. Si el Marroc va pagar una compensació econòmica a Espanya per la cessió no ho puc assegurar, però no em semblaria tan estrany”, assegura.

Fosfats i pesca, clau de volta.

Aparentment, el Sàhara Occidental és desert. Però rere aquest territori sempre s'ha amagat una espessa xarxa d'interessos històrics, econòmics i geoestratègics entre Espanya i el Marroc, que expliquen per què finalment la colònia espanyola no obtingué la independència. El Marroc volia el control absolut dels abundants recursos naturals del desert, especialment la fosforita, una roca que conté pentòxid de fòsfor, component essencial de l'àcid fosfòric. Aquest producte és de gran interès per a l'agricultura, perquè és un component dels fertilitzants. La mina de Bucraa, una de les més grans del món, va ser descoberta en territori saharià el 1963. Al preu actual, els fosfats procedents d'aquesta mina enriqueixen les arques del regne del Marroc en uns 1.250 milions d'euros anuals.

Possiblement, la troballa d'aquesta mina va ferir greument les aspiracions d'independència del Sàhara Occidental, tot i que tres anys abans el govern espanyol ja havia començat el procés de descolonització.

D'una altra banda, la indústria pesquera també explica la conjunció d'interessos que 35 anys després mantenen blocada la situació nacional del Sàhara. La costa saharià és un punt estratègic per al Marroc. De fet, entre el 70% i el 90% de les captures marroquines embarquen en territori saharià.

Els incidents recents a al-Aaiun han tornat a dur a l'actualitat el conflicte. El motiu d'aquests incidents és que Rabat va desmantellar per força el campament de sahariàns instal·lat als afores de la ciutat que reclamaven la millora de les seves condicions econòmiques. El Front Polisario i el Marroc han començat converses, i el dia 13 de desembre, la UE abordarà amb el Marroc la situació al Sàhara Occidental. Mentrestant, el govern espanyol manté posicions ambigües respecte al territori que fins fa poc més de tres dècades era una província més.

Gemma Aguilera

Vcentenari

EXPOSICIONS • SIMPOSI • COMMEMORACIONS

Exposició

fins al 12 de desembre
exposició. La imatge actual dels BORJA. mostra
COL·LECTIVA D'ART CONTEMPORANI
Sala Municipal d'Exposicions Coll Alas.
Amb obres de Manolo Boix, Carmen Calvo,
Antonio de Felipe o Antoni Tàpies, entre d'altres.

fins al 9 de gener
exposició. ART I ESPÍRITUALITAT
Casa de Cultura Marqués de González de
Quirós. Amb obres d'El Greco, Zurbarán, Murillo
i Ribera, entre d'altres.

AJUNTAMENT DE GANDIA